

ROMHÁNYI ANDRÁS

MAGYAR KULTÚRÁVAL EURÓPÁBA(N)

*Mottó: Európa nem arra kíváncsi,
hogy miben hasonlítunk rá, hanem
arra, hogy miben különbözünk tőle.*

Az Európa-Házba való törekvés lázában – amikor is több bennünk az illúzió, mint a félelem – sokszor elfeledkezünk nyilvánvaló dolgokról. A legnagyobb tévedés az szokott lenni: minél „európaibb” vagyok, annál inkább befogadnak majd. Ez a felfogás legalább két helyen sántít. Egyrészt nem biztos, hogy értelmes cél-e: hasonlítani valamiféle arctalan szürkeségre. Másrészt pedig ilyen, hogy „egységes (vagy tipikus) európai”, nem is nagyon van. Európa éppen attól Európa, hogy sokféle. Európa ma is azt becsüli, aki különbözik. Mert a más: szép, érdekes. Mi, magyarok – ilyenek vagyunk.

A magyar furcsa szerzet: nem tartozik a Nyugathoz sem, de a Kelethez sem. Északhoz sem, Délhez sem. Tipikus közép-európai nép vagyunk.

Európa földrajzi közepe a Kárpátoktól kissé keletre van; népességi központja pedig a Kárpát-medencétől nyugatra, valahol a Morva-vidéken van; közlekedési központja a Kárpát-medencében van.

Itt találkoztak az (északról jött) szláv, a (délről jött) román, a (nyugatról jött) germán és a (keletről jött) uráli nyelvcsaládok. Már a X. században kialakult itt ez a tarka etnikum. A horvátoknak előttünk, az osztrák-németeknek csak ideérkezésünk után 100 évvel lett államuk. Az államok kialakulása óta itt nem tűntek el népek, sőt – épp a közelmúlt eseményei során – a korábban kisebb népcsoportok új államokat alapíthattak. Minden küzdelem ellenére a népek megmaradtak itt. Nincs más esélyünk, mint (megtanulni) egymás mellett élni.

Az előadás – mint a magyar igazság – három részből áll, meg egy a ráadásból: 1. Mit hoztunk magunkkal keletről? 2. Mit adtunk Európának és a világnak 1100 év során? 3. Mi az, amit mi ma is tudunk, s ők nem? Ráadás: esélyeink, feladataink, útravaló.

1. Mit hoztunk magunkkal keletről?

Egy korabeli (1050-1052 közötti) szemtanú (Gardizi) ezt írja a magyarokról:

„A magyarok szemrevaló és szép külsejű emberek, nagy testűek, vagyosak és szembetűnően gazdagok, amit kereskedelmüknek köszönhetnek.

A kulturális térségek szerepe a regionális fejlesztésben. Válogatás a II. Székelyföld Konferencia előadásaiból
Ruhájuk brokátból készült, fegyvereik ezüsttel vannak kiverve és gyönggyel van berakva.”

Bejön tehát ez a nép ide, s – életmódjából adódóan – zsákmányszerzésből (is) él. Sajátos harcmodora van: nagyon fegyvelmezett, összehangolt könnyűlovas csapatok, ezek mozgékonyak, rugalmasak. Egy kisebb csapat támad, majd megfutamodást színlel. Az üldözés során az ellenfél hadrendje megbomlik, s ekkor támad – esetleg több oldalról is – a főserég. Ekkor a megfutamodottak is visszafordulnak, így az ellen kelepchébe kerül. A magyarok nyílzáporral harcolnak, közelharcba ritkán bocsátkoznak. Ezért nem ér sokat velük szemben a páncél. Az ún. *visszacsapó íj* (hivatalosan valójában reflex-íj) által kilőtt vessző átüti a páncélt. Ez ellen a harcmodor ellen sokáig nem volt védekezés. Európa ajándékokkal, békemegváltó adókkal tartotta vissza a magyarokat, akik ez idő tájt a térségben az egyensúly szerepét játszották.

– A morvákat támogatva megakadályozták a frankok kelet felé való terjeszkedését.

– Az északi (nyugati) és déli szlávok közé éket vertek.

– Később akadályozták a germánok kelet felé, s a bizánciak nyugat felé való terjeszkedését.

A magyarság IX-X. századi történelme szorosan összefonódik az egyetemes európai történelem alakulásával.

A Nyugat rákényszerült az összefogásra, hogy megvédje magát. Harcmódot váltott: nagy erőket összpontosított, nem hagyta a támadó hadrendet felbomlani. 933-ban Merseburgnál (I. Henrik), 955-ben az Augsburg melletti Lech-mezőn (I. Ottó) vereséget szenvednek a magyarok. S gyorsan váltanak. Abbahagyják a kalandozásokat, megszervezik államukat. Mégpedig nem frank vagy germán mintára, hanem sajátos, egyéni módon: a nemzeti szállásföldök egyesítése révén, a hadiutakra cserépvárakat emelve.

Már ez a történet is tanulságos volt a Nyugat számára.

De mit adtunk még Európának?

Szellemiséget

Ez a furcsa nép jött keletről, s hozta magával „furcsa” kultúráját, hiedelemvilágát. Képzete szerint a világ három részre tagolódik: a (hét rétegből álló) felső világ, ahol a jótékony szellemek laknak (mennyország); a középső világ, a földi élet maga; az alsó világ, ahol csúszómászók élnek (pokol). Ezeket a világokat az életfa vagy világfa köti össze, de a sámán vagy a táltos különleges pillanatokban közvetíteni tud az ember és a szellemvilág között. Ugyanakkor a keresztény értékrend nem volt idegen a honfoglaló magyarság számára. (A bezdédi tarsolylemezen együtt ábrázolják

A kulturális térségek szerepe a regionális fejlesztésben. Válogatás a II. Székelyföld Konferencia előadásaiból az életfát és az annak bokrán lévő keresztet) Ez az ősi hiedelemvilág, ez az érték nyomokban ma is megvan, csak rejtőzködve, Mi hoztuk be a 7-es számot, mint meseszámot: hét törzs, hét vezér, hét úr. A kezükön lévő terület az uruszág (ország), amit uralnak. Ezt a logikát vették át más népek is a magyaroktól: *Herrschaft* (német), *signoria* (olasz), *panstvi* (cseh), *paristwo* (lengyel).

A hetedhét ország és a hét országra szóló lakodalom azt jelenti, hogy az a hét vezér hét országára – azaz az egész magyar birodalomra – terjedt ki.

Mesterségeket, tárgyakat

Mi ismertettük meg Európával:

- a tulipánt;
- a cserépüstöt;
- a börcszerést;
- a nyeregkészítést;
- az ötvösmesterséget (vékony ezüstlemez, nagyon aprólékosan megmunkálva) (a másik, ötvösművészettel foglalkozó nép Európában, a mór);
- a geometrikus mintázatú szövést;
- az egyélű hajlított szablyát (Nyugat-Európában a kétélű kard járta).

Nem nomád, hanem félnomád nép voltunk. Nemcsak állattenyésztéssel

és zsákmányszerzéssel foglalkoztunk, de kézműveseink is voltak, s a földet is műveltük. Finnugor eredetű szó: a *vasverő* (kovács), a *fazekas*, a *fonó*, török eredetű: az *ács*, a *szűcs*.

Végleg eltűnt, pedig értékes kultúrát képviselt: a jurta, a visszacsapó íj, a víz tárolására és szállítására szolgáló bőrtömlő.

2. Mit adtunk Európának és a világnak 1100 év során?

Itt van tehát egy nép, amely bejött keletről. Vadabb volt, mint az itt élők. Azután hirtelen, egyszer csak vált: letelepszik, elsősorban földműveléssel foglalkozik, felveszi a római katolikus vallást. Naná, hogy bizalmatlanul néztek rá!

Az azóta eltelt 1100 esztendő legnagyobb vívmánya, hogy még mindig megvagyunk. Ez Európának is jó. Nálunk álltak meg a tatárok, és nálunk a törökök. 300 év az iszlámmal szembeni harccal telt el. Volt, aki katonai erővel vette fel a harcot (Hunyadi János, Corvin Mátyás, Zrínyi Miklós), és volt, aki önálló hadsereggel, ravasz politizálással, Európai méretekben gondolkodva (Bethlen Gábor).

Adtunk a keresztény világnak 8 szentet és 9 boldoggá avatottat.

S a kultúra fájának minden ágacskáján ott van egy-egy magyar gyümölcs is. A világ persze közben megváltozott. Már nem azt tartjuk számon, hogy egy egész nép kultúrája hogyan hat, hanem azt, hogy a nép egy-egy kiválóságának zsenialitása hogyan járul hozzá az egyetemes európai kultúra fejlődéséhez.

Művészetek

a) Zene

– Liszt Ferenc, egész Európát bejárja, mint ünnepezt zongoraművész. A zongorajáték új technikáját tanítja követőinek. Zeneszerzőként megteremti a szimfonikus költemény műfaját.

– Bartók Béla, világhírű zongoraművész, népzene kutató (kutatási területe: az egyes népek népzenejének egymásra hatása), zeneszerző. Zenéje: fegyelmezett szerkesztés, klasszikus formai egyensúly és magasrendű művészi tartalom. Különlegessége a nagy összefüggések megragadása. Művészete újszerűen nemzeti, egyben egyetemes. A népzene gyűjtés élharcosa.

– Kodály Zoltán, zenetudós, népzene gyűjtő, zeneszerző. Kodály-módszer: Szolfézs és szolmizáció. Javaslat: „Legyen a zene mindenkié!”

– Ligeti György a legnagyobb, ma élő, világhírré szert tett magyar zeneszerző.

b) Képzőművészet

– Zichy Mihály, a grafika megújítója, realizmus, a cár udvari festője.

– Csontváry Kosztká Tivadar, varázsos színvilág, mágikus-realista hangvétel, szuverén szimbólumteremtő erő. Kidolgozta a színek világításbeli fokozatainak törvényét, a napút festészetet.

– Victor Vasarely, festőművész. Kifejleszti a kinetizmus alapjait, a kockából, körből kiinduló elemek formanyelvét, a látszati kombinációk művészetét.

– Moholy-Nagy László, a Bauhaus tanára.

c) Irodalomban – nyelvi korlátaink miatt – sajnos nem tudunk áttörni. Talán csak Petőfi Sándor. (Pedig hát: Arany János, Ady Endre, József Attila!).

d) Film

– Cukor György, Jancsó Miklós, Szabó István, Koltay Lajos.

Technika

a) Csillagászat

– Konkoly Thege Miklós érdeme a rendszeres észlelés megkezdése.

– Gothard Jenő először fényképez szupernovát (1885).

b) Fényképészet

– Petzval József mérnök, a nagyerejű fényképészeti lencse (rövid exponálási idő) kifejlesztése.

A kulturális térségek szerepe a regionális fejlesztésben. Válogatás a II. Székelyföld Konferencia előadásaiból

– Riszdorfer Ödön, a fénymérő, illetve a félautomata és automata fényképezőgép (1930), a Kodak Six-20 (1939) kifejlesztője. Előfutára is magyar: Mihályi József.

– Roth Andor, a közvetlen pozitív fényképészeti eljárás DTR (1939) kidolgozója. (A polaroid csak 1947-ben jelent meg.)

– Gáspár Béla a színroncsolásos színes fényképészeti eljárás kifejlesztője.

– Gábor Dénes a holográfia kifejlesztője (1948).

c) Nyomdászat

– Tóthfalusi Kis Miklós a betűmetszés mestere, az antikva betűk megalkotója. A francia udvar csak tőle rendelt.

– Ifj. Kner Ödön. A fényszedőgép kifejlesztője (1927).

d) Elektromosság, távközlés

– Déry Miksa, Bláthy Ottó Titusz, Zipernowszky Károly: a transzformátor (1882).

– Puskás Tivadar: a telefonközpont (1879).

– Mihály Dénes érdeme az első sikeres televízió adó-vevő, a Telehor. (Rezgőtükrös, 1919)

– Goldmark Péter Károly, az első, gyakorlatban használható színes TV-rendszer (1940) kifejlesztője.

– Balogh Tibor, napjaink mérnöke, a háromdimenziós TV fejlesztője.

e) Közlekedés

– A kocsi. (Eredetileg: kocsi szekér. Vö. az angol *coach* szóval) Az első kocsibrázolás is magyar (Budakalász).

– Bánki Donát és Csonka János a porlasztó (1891) feltalálói.

– Galamb József, az autó sorozatgyártásának kifejlesztője: Ford-T. (1908).

– Járay Pál, az áramvonal szerepe, ilyen járművek, szélcatorna (1910).

– Az európai kontinens első földalatti vasútja, a millenniumi földalatti vasút (1896).

– Kandó Kálmán, a váltakozó áramú villamos vontatás úttörője, a fázisváltós rendszer kifejlesztője (1920).

– Forró Albert harmadmagával a repülőgép-sugárhajtómű kifejlesztője (1944).

– Kármán Tódor a rakétatechnika mérnöke, űrprogram, katonai helikopter.

– Az amerikai űrprogramban még további 8 magyar vesz részt: Goldmark Péter Károly, Kálmán Rudolf Emil, Siegmeth Alfréd, Molnár László Árpád, Domokos István, Vasvári Mihály, Pavlics Ferenc, Izsák Imre.

f) Építészet

– Türr István, a korinthuszi csatorna tervezője (1893) A főmérnök is magyar: Gerschner Béla).

A kulturális térségek szerepe a regionális fejlesztésben. Válogatás a II. Székelyföld Konferencia előadásaiból

– Steindl Imre, építészmérnök újítása: egyetlen, összefüggő, 2-5 m vastag talp, mint épületalap (Magyar Országház 1904).

– Szeremlei Miklós nevéhez fűződik a londoni Parlament köveinek konzerválása (1855).

g) Matematika, számítástechnika

– Bolyai János, a nem euklideszi geometria kidolgozója (1832. - L. még Lobacsevszkij, Gauss).

– Neumann János – a számítástechnika alapjainak lerakása. Az előre elkészített programok koncepciója, a modern számítógépek működésének logikája, vagyis a programozható számítógép hardver és szoftver alapjai (1946).

– Többek között Kemény János nevéhez is fűződik a BASIC számítógépes nyelv kidolgozása (1967).

h) Orvostudomány

– Semmelweis Ignác a gyermekágyi láz megszüntetője, a klórmentes kézmosás bevezetője (1848).

– Szent-Györgyi Albert, az élet kutatása, C-vitamin (1937).

– Szondi Lipót, orvos és pszichológus. A sorselemzés módszere és a hozzá tartozó teszt.

i) Atomkutatás

– Wigner Jenő és Szilárd Leó: atombomba (Fermivel együtt az atomreaktor szabadalma).

– Teller Ede: H-bomba.

j) Egyebek

– Szilvai Kornél, a száraz poroltó (1923) kifejlesztője.

– Irinyi János, a robbanás- és zajmentes gyufa feltalálója (1836).

– Az izzólámpa korszerűsítésében több magyar is részt vett. A wolfram-szál kifejlesztése: Hanaman Ferenc és Juszt Sándor (1904), Bródy Imre: a kripton-égő (1936).

– Eötvös Loránd: a torziós inga feltalálója (1890) (olajkutatás).

– Preysz Móricz nevéhez fűződik a bor csírátlanitása (1861) (Pasteur csak 1865...)

– Bíró László a golyóstoll feltalálója és kifejlesztője (1939).

k) A játékos kedvűek

– Kempelen Farkas: beszélőgép és sakkautomata.

– Rubik Ernő: bűvös kocka.

Akiknek nem sikerült:

– Schwartz Dávid, a merev rendszerű, könnyűfémből készült kormányozható léghajó (1897; Zeppelin megvette a szabadalmát és azáltal lett világhírű).

– Jedlik Ányos, a dinamó feltalálója (1861). (Siemens csak hat évvel később...).

Társadalomtudományok

- Bálint Mihály, a pszichoszomatikus gyógy mód megalapítója.
 - Ferenczi Sándor, a bioanalízis kidolgozója.
 - Lukács György gondolkodó, filozófus, a marxi tézisek humanista megközelítése.
 - Roheim Géza, primitív kultúrák vizsgálata.
 - Körösi Csorna Sándor az első tibeti-angol szótár elkészítője.
- A Nobel-díjasok között kilenc magyar, vagy magyar származású van.*

Sport

Akik megújították saját sportágukat: Papp László-ökölvívás, Balczó András öttusa, Egerszegi Krisztina-úszás, a foci Aranycsapat és a vízilabda-csapat többször is.

De azért mondjunk valamit a *magyar nép közös eredményeiről* is. Nem lett ugyan európai hatása, de korát megelőzte, vagy más szempontból egyedülálló kincs:

- A *székely kapu* szerkezete, motívumkincse;
- A tordai országgyűlés (1558) kihirdeti a négy „*recepta religio*” elvét, amely (ha nem meríti is ki a modern kori tolerancia ismérveit, de) példa nélkül áll az európai egyháztörténetben.
- Az 1506-os agyagfalvi székely nemzetgyűlés kimondta, hogy a hazaárulót és azt, aki a törvényes király ellen bujtogat, száműzni kell Székelyföldről. De a legdicsebb törvényt is itt és ekkor fogalmazták meg: az ilyen bűnösnek csak a király vagy az egész székely nemzet kegyelmezhet meg. Azaz a XVI. század legelején kimondták a népfőlség intézményét, egy szintre helyezték a király és a nép hatalmát. (Az angol polgári forradalomra még több mint 130 évet kell várni.)

3. Mit az, amit mi ma is tudunk, s ők nem?

Mit viszünk magunkkal a harmadik évezred Európájába?

– Mindenekelőtt anyanyelvünket. Ezt a sajátos, nagy kifejező erővel bíró, állandóan megújuló, de régi rétegeit is megtartó nyelvet. Hangsúlyos és időmértékes verselésre is alkalmas. A harmadik legritmusosabb nyelv a világon (1. latin, 2. ógörög, de ezek holt nyelvek). Különlegesség, hogy a magyarban elől szerepel a családnév, utána a keresztnév.

–A magyar koronát. Olyan nagy nemzetnek, mint az angol sincs ilyen. Tudniillik ők minden királynak újat csináltattak. A Szent Korona a magyar államiság jelképe.

–A Kárpát-medencében van a legtöbb, a civilizáció által még tönkre nem tett kirándulóút, erdei kerékpárút.

–A gyógyvizekre épülő fürdő kultúra lehetősége. (Ásványvizeinket már nem tudjuk eladni, mert a Nyugat szabvánnyal védte le a sajátját: azaz bizonyos mennyiségnél több ásványvíz nem lehet a vízben.)

–Az egyszólamúságot és a pentatóniát. (Latin-Amerikában és Kínában van még ilyen.)

–A felgyűjtött, megismert és rendszerezett folklórt. Európában előbb halt ki a néphagyomány, mintsem a tudomány a népművészet kutatása felé fordult volna. A magyarok ebben is kivételek. Vikár Béla, Bartók Béla és Kodály Zoltán gyűjtéseiből tudjuk, hogy mit és hogyan énekeltek 150 évvel ezelőtt.

–Martin György kifejlesztette, hogy hogyan lehet adekvátan lejegyezni a néptáncot. Mi nem sejtjük, nem következtetünk arra, hogy milyen volt (lehetett) korábban. Mi tudjuk!

–A népművelést, amely sajátos magyarországi „találmány”. Máshol fejlesztők, animátorok, tanítók stb. vannak.

– A cifraszűrt, a ködmönt és a subát.

–A magyar konyhát. A pörköltet, vagyis a guláscht. A disznósíron párolt hagymát, mint alapot. A töltött káposztát (iráni eredetű). A rétes-kultúrát (török eredet).

– A házasságkötés szokásában az esküt (más nyelven nem *esküvőnek*

hívják) és a kettős lakodalmat (mind a menyasszony, mind a vőlegény házában).

- Egyedül nálunk hívják Jézus anyját Boldogasszonynak. Nálunk nincs Szent Mária (Santa Maria), mert ez nekünk idegen. A Boldogasszonyt viszont mások nem tudják értelmezni. Ez egészen ősi, a kereszténység felvétele előtti kultúrkincsünk. Akárcsak a húsvéti szokások, amelyek a régi pogány kultúrából jöttek (termékenységvarázslás) és beleidomultak, beletagozódtak a keresztény kultúrkörbe.

Raadás: Esélyeink, feladataink, útravaló

Lelkünket büszkeség dagasztja e hevenyészett felsorolás után. Jogosan. Zrínyivel együtt joggal mondhatjuk: „*egy nemzetnél sem vagyunk alábbvalók!*”

De különbek sem! Bármelyik nép gyermeke is áll neki, hasonló listát maga is össze tud írni.

S ne tévesszen meg senkit az sem, hogy az előbb felsoroltakat a magyaroknak köszönheti a világ. A világ ugyanis nem köszön meg semmit. Nem is igen tartja számon, ki fia-borja is az illető neves ember. S valljuk be őszintén azt is: a magyarság soha nem volt abban a helyzetben – sem társadalmilag, sem politikailag, sem földrajzilag hogy diktálni tudott volna Európának.

Egyvalamit azonban tudunk. Át tudjuk venni a másik nép kulturális értékeit és saját magunk arcára, saját ízlésünk szerint átformálni azokat. S ha a Nyugat találkozik ezzel a – különös, de számára mégiscsak valahonnan ismerős – kultúrával, elismeri és befogadja azt. Mi úgy tudjuk, hogy tipikus magyar katonadal a *Gábor Áron rézágyúja*. Nos, a dallam eredetileg egy lassú ütemű ír gyászdal motívuma. Akárcsak a tipikus magyar népdal, *Az árgyélus kismadár*, amely pedig eredetileg francia népdal. A magyarokhoz jöve erre ismer rá az ír és a francia, s ettől válik az fontossá számára.

Ebben vagyunk tehát különlegesek. Ha meg tudjuk őrizni saját kultúránkat, akkor van mihez képest befogadni a másik kultúrát; s van, aminek segítségével át tudjuk azt alakítani saját képünkre. Ezért fontos a magyarság kultúrája Európának! Hogy rajta keresztül tükörbe nézhessen! Sebő Ferenc mondja: „*Ha Európa kíváncsi a múltjára, jöjjön Magyarországra!*” Ehhez persze egyrészt önmagunkat kell ismerni. Másrészt Európát.

*

Keletről jöttünk és nyugatra tartottunk. Furcsa nép vagyunk.

Azt mondják: a nyugati ember gyorsan halad, de nem lát. A keleti ember lassú, de jól lát. Ha a nyugati a nyakába venné a keletit: gyorsan haladhatna, és közben látna is.

Mi nyakunkba vettük saját magunkat! Itt vagyunk!

Győrffy István (1939):

„*A néphagyomány tart meg bennünket magyarnak, s a nemzetközi műveltség tesz bennünket európaivá. Ha azonban csak az európaiságra törekszünk, lehetünk nagyműveltségű népek, de minél hamarabb megszűnünk magyarok lenni. Beleolvadunk abba a nagy nyugati nemzetbe, melynek a műveltséghatását legkönnyebben elfogadjuk...*

A néphagyomány nagy nemzetfenntartó erején kívül szükségünk van a magasfokú nyugati művelődés minden vívmányára. A néphagyománynak emellett azt a szerepet szánjuk, hogy minden vonalon alapjául szolgáljon a

A kulturális térségek szerepe a regionális fejlesztésben. Válogatás a II. Székelyföld Konferencia előadásából
magasabbrendű művelődésnek, de annak ne csak színt, hanem belső tartalmat is adjon.”

A magyarság két és fél évezrede önmagát külön népnek tartja. 1100 éve itt él Európában, a Kárpát-medencében, ahol mindenki más nyelven beszél. A népek vándorlásának keresztútján, mintegy a mérleg nyelve volt, és ebbe nem pusztult bele, sőt, a sok vihar közepette megmaradt.

Egységes a nyelvünk, egységes a népi és hivatásos műveltség. Az a műveltség, amely európai megjelenésünk óta Európához köt bennünket (vallás, eszme, művészeti stílusáramlatok). A magyarság Európa kicsiben. Közvetítő szerepünk nemcsak a múlté. Európa nyugati részén az egységesülés és kiegyenlítődés folyamata zajlik, míg keleti részén most zárul az önálló nemzetállamok kialakulása. E két folyamat között mi vagyunk a híd. De híd lehetünk a vallási különbségek kiegyenlítődése terén is. 2000-ben történt, hogy a görög katolikus egyház szentjei közé vett fel egy római katolikus vallásút, ráadásul egy szentet. Ez az ember a mi Szent Istvánunk.

Eötvös József (1851)

„Valamint a természet az egyesest különféle tehetségekkel ruházta fel, s valamint azok az egyesnek viszonyaihoz képest különbözőleg fejlődnek ki, úgy van ez a népekkel is. Ezen különbség az, mit e szóval nemzetiség kifejezünk.

Erejének és tehetségeinek szabad kifejlesztésére egyenlő joggal bír minden egyes, amennyiben ez másoknak szabad kifejlődését nem akadályozza. Ugyanezen jog illeti meg mindenik nemzetiséget, s ebben áll nemzeti jogosultsága. Ez azon jog, melyet önálló egyéniségtől, legyen az fizikai vagy erkölcsi személy, megtagadni nem lehet, s addig, míg valamely nép mint önálló egyéniség lép elénk, jogosultságának köre iránt nem lehet kétség.”

Emelt fővel várjuk hát, míg Európa ráeszmél: 1100 esztendő óta itt vagyunk!